

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на Даниела Христова Дралева за присъждане на ОНС „Доктор”
по 2.3. философия (история на философията)

от доц. д-р Мирослав Бачев, Институт по философия и социология
при Българската академия на науките

На основание Заповед Номер 2249/01.10.2025, Югозападен университет „Неофит Рилски”, Благоевград и на основание чл. 4 ал. 2 от ЗРАСБ, чл. 30, ал. 3 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл. 56 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в Югозападния университет „Неофит Рилски” и решение на Факултетния съвет (Протокол номер 20/29.09.2025 г.) във връзка с провеждането на защита на дисертационен труд **„Развитие на концепта за модерна наука през метафизическите идеи на Декарт и Лайбниц”** за присъждане на ОНС „Доктор” по докторска програма „История на философията”, професионално направление 2.3. Философия, на докторант Даниела Христова Дралева, съм определен за резервен външен член на Научното жури, и поради невъзможност за участие на редовен външен член, съм избран за редовен член на Научното жури.

Кандидатът Даниела Христова Дралева е магистър по философия на ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград, в годините 1994-1998 г. и докторант по история на философията през 2022-2025 г. Има седем публикации, шестнайсет участия в конференции и семинари, което свидетелства за добра научна и публикационна активност. Налице е издаден отлично структуриран автореферат на дисертацията на английски и български език.

Представеният за рецензиране дисертационен труд се състои от въведение, две глави, заключение и библиография със списък на съкращенията. Обемът на дисертацията е 290 страници, от които 270 са основен текст, 18 страници са използвана литература. В дисертацията са включени и четири схеми, две изображения и една таблица. Библиографията съдържа 247 заглавия, от които 131 на български език, 74 на английски език, 6 на немски език и 36 на руски език.

I. Общи характеристики на изследването, актуалност на проблематиката и научна значимост

Дисертационният труд „Развитие на концепта за модерна наука през метафизичните идеи на Декарт и Лайбниц“ е посветен на задълбочен анализ на интелектуалните процеси, които оформят модерността като епоха на научна автономизация, методологическа яснота на изследванията и възможно концептуално единство. Темата попада в пресечната точка между история на философията, епистемология и философия на науката и засяга фундаментални въпроси за генезиса на

съвременното научно мислене. Изборът на Декарт и Лайбниц като централни фигури е напълно оправдан, доколкото техните философски системи представляват два от най-мощните и влиятелни проекта на рационализма, оказали решаващо влияние върху методологическата структура на модерната наука.

Актуалността на изследването е многопластова. От една страна, съвременната наука, при цялата си технологична експанзивност, все по-често се обръща към своите метафизически основания. В условията на изкуствен интелект, биоинженерства и интегративни научни парадигми, въпросът „Как е възможна науката?“ заема централно място в епистемологичните дебати. Без изясняване на рационалистичните структури, които организират научността, не може да се разбере нито нейното историческо развитие, нито съвременното ѝ състояние. От друга страна, Декарт и Лайбниц са философи, чиито системи могат и е препоръчително да бъдат интерпретирани с оглед на техния принос към науката. Дисертацията предлага оригинална интерпретация на начина, по който метафизическите идеи изграждат структурата на научния разум. Това превръща труда в приносен не само за историята на философията, но и за съвременните философски дискусии относно естеството и границите на научното познание.

II. Структура и композиция на дисертацията

Структурата на дисертационния труд представлява фундаментален елемент от неговата научна стойност, тъй като тя не функционира само като външна организация на съдържанието, а отразява вътрешната логика на изследването.

Първата глава предлага широкомащабно историко-философско въстъпление в проблематиката за генезиса на модерната наука, ситуирайки 17. век като ключова точка на прелом между схоластическата традиция и новата рационално-емпирична парадигма. Новото време е представено като интелектуален и духовен хоризонт, в който човешката мисъл се освобождава от догматическите ограничения на средновековната теология и се насочва към систематично изследване на природата, към изграждането на универсални методи и към формулиране на закони, които описват явленията чрез точност, измеримост и математическа изразимост. Тази трансформация не е случайна, а е резултат от натрупване на знания, от нарастващата критичност спрямо авторитетите и от появата на нови инструменти на познанието. Тук ясно е показано как в 17. век се оформя нов тип научна рационалност – такава, която съчетава емпирично наблюдение, експериментална проверка и дедуктивно-математическо конструиране на теории. Декартовата програма за методологическо обновяване, насочена към „създаване на съвършено нова наука“, поставя основите на този нов модел на мислене. Механистичната представа за природата, според която Вселената функционира като подчинен на закони и закономерности механизъм, измества предишните телеологически и аристотелико-схоластически концепции. Така новата наука се превръща в проект за универсална рационализация на битието, изграден върху ясни правила, аналитичност и стремеж към пълна обяснимост на природните процеси.

Даниела Дралева подчертава конститутивната роля на философията в този преход. Макар да се формира стремеж за отделяне на науката от религията и от спекулативните елементи на метафизиката, философията остава необходим онтологичен и методологичен фундамент за научното знание. Декартовият дуализъм, Лайбницовата метафизика на монадите, Спинозовата система на субстанцията и Нютоновият модел на пространство, време и сила са представени като различни, но взаимно допълващи се форми на едно радикално ново мислене, което поставя човека и неговия разум в центъра на изследването. Науката се оказва не просто натрупване на факти, а част от по-дълбок проект за вътрешно преобразяване на човешкото мислене: от статични към динамични модели, от авторитет към метод, от догмат към рационален аргумент.

Проследява се и постепенната институционализация на науката – появата на научни академии, развитието на университетите, интензивната кореспонденция между учените, която ускорява обмяната на идеи, корекцията на грешки и валидирането на открития. Подробно е разгледано възникването на научния метод: от дедуктивните схеми на рационализма до индуктивните и хипотетико-експериментални процедури на емпиризма. Обсъдено е също как математическата формализация става решаваща за прецизността на знанието, превръщайки геометрията, анализа и механиката в основни структури на научното обяснение. Математизацията на природата не е само технически процес, а нов начин да се мисли за света – като ред, движение и закономерност. Съществен акцент е поставен и върху ролята на метафизиката в научното мислене. Макар често да се разглежда като противоположност на емпиричното знание, метафизиката изпълнява критическа функция: тя формулира фундаменталните понятия *субстанция, причина, сила, време, пространство, дух, материя*, чрез които науката може да опише реалността. Правилно е отбелязано, че в изследвания период всяка научна теория имплицитно съдържа метафизически предпоставки – за структурата на съществуващото, за закономерността на природата, за достъпността на истината. Следователно модерната наука влиза в своеобразен диалог с метафизическото осмисляне на света.

Подробно е анализирана и взаимовръзката между вярата и разума. Макар учените от 17. век да се освобождават от идеите на някои средновековни доктрини, те не се отказват от идеята за божествен ред. За мнозина от тях (Нютон, Мерсен, Декарт) изучаването на природата е път към по-дълбоко разбиране на Твореца, а идеята за Божия план функционира като метафизическа гаранция за реда и закономерността в Космоса. Науката и религията се оказват не в непримирим конфликт, а в особено динамично отношение – от взаимно вдъхновение до постепенно отдалечаване.

Дралева разглежда и инструменталната страна на научното познание. Описани са първите стандарти за измерване, първите операционални дефиниции, формирането на понятието „научен факт“, необходимостта от повторемост на експеримента и конструирането на модели като начин за абстрахиране от субективната действителност. Особено внимание е отделено на идеята за научните модели като условни

конструктиви, които не идентифицират напълно действителността, но позволяват нейното експериментално и теоретично овладяване. Тази линия подчертава тясната връзка между въображение, логическа структура и емпиричност в научното познание.

Глава първа завършва с идея за системността на науката. Изведени са трите класически дяла – природа, човек, общество – като основни сфери на научното изследване и като контекст, чрез който се формира научната картина на света. Тази картина е представена не като просто една съвкупност от факти, а като концептуално единство, описващо универсалните свойства и динамичните модели на реалността. Така съвременната наука е резултат от този дълъг процес на концептуализация, дедукция, индукция, моделизиране и философска рефлексия, който започва в 17. век и продължава до днес.

В своята цялост първата глава изпълнява функцията на фундаментално въведение към проблема за модерната наука, разкривайки историческите, метафизическите, методологическите и културните предпоставки за нейното възникване. Тя очертава пътя от една схоластическа парадигмалност към рационално-емпиричната автономия на науката, осмисля ролята на философията в този процес и полага основата за по-нататъшното изследване на философско-научните идеи във втората част на дисертацията.

Втората глава е посветена на един от най-сложните и устойчиви във философската традиция проблеми на Новото време – въпросът за съществуването на Бога, за валидността на рационалните аргументи за неговото битие и за възможността метафизиката да разкрие абсолютното основание на битието. В тази глава са разгледани онтологичния, космологичния и физикотеологичния аргументи за Божието съществуване, като са представени в динамичната им историческа връзка между Декарт, Лайбниц, Волф, Малбранш и Кант. Централен пункт се очертава напрежението между разум и вяра, между възможността за метафизически конструирани аргументи и трансценденталната критика, както и между различните модели за Божествена причинност, свобода и съвършенство.

Първият голям тематичен блок разглежда Декартовите доказателства за съществуването на Бога. Текстът проследява как Декарт разграничава „формално битие“ и „обективно (репрезентативно) битие“ на идеите, подчертавайки, че идеята за Безкрайно съвършено Същество не може да произхожда от крайна субстанция като човешкия ум. По този начин вродената идея за Бог служи като онтологичен аргумент за реалността на Божествената субстанция. Докторантката представя различните формулировки на Декартовия аргумент, показвайки, че независимо от вариациите в изложението, водещ остава принципът: необходимото съществуване е съвършенство, следователно Бог, който съдържа всички съвършенства, съществува. Втората голяма тематична ос е посветена на Лайбниц и Волф, които развиват метафизичните си системи чрез принципите за достатъчното основание и предустановената хармония. Лайбницовият анализ на Божественото съвършенство води до идеята за „най-добрия

възможен свят“, в който Бог, воден от морална необходимост, избира онзи порядък на сътворението, който максимализира доброто, хармонията и рационалността. Тук се изяснява как Волф систематизира тези идеи, превръщайки ги в строг рационално-дедуктивен модел, в който знанието може да бъде доказано въз основа на ясни принципи и логическа последователност. Особено внимание е отделено на критическата позиция на Кант спрямо метафизиката. Проследява се как Кант показва вътрешната логическа непоследователност на трите класически аргумента за съществуването на Бога. Трансценденталният идеализъм на Кант разкрива ограничението на чистия теоретически разум – Бог може да бъде предмет само на практическия разум и морален постулат, а не на спекулативното познание.

Важна част от главата е посветена на Малбранш, който, в контекста на окаяниализма и теологичната ориентация, предлага оригинална версия на божествената причинност. Неговото учение, според което виждаме всички неща „в Бога“, се основава на идеята, че Бог е непосредственият обект на познанието и че идеите не са модификации на душата, а божествени архетипи. Малбранш противопоставя сетивните и въображаеми представи на ясните и отчетливи идеи, като подчертава зависимостта на всички сътворени субстанции от непрекъснатото действие на Божествената воля. Окаизиализмът утвърждава, че нито телата, нито душите имат истинска каузална сила, Бог е единствената действена причина. Тук текстът проследява и сблъсъците между Малбранш и Лайбниц, особено в споровете за природата на материята, субстанцията и възможността за взаимодействие между сътворените същности.

Философията на Лайбниц е разгледана в по-широкия контекст на проблема за злото, свободната воля и живота на монадите. Изложени са аргументите, чрез които Лайбниц съчетава божествената доброта, свободата и съвършенството с наличието на зло в света. Злото е необходимо условие за най-добрия възможен свят както заради неговата етическа целесъобразност, така и заради мястото му в общия хармоничен порядък на една сложна, но рационално подредена вселена. Разгръщат се също философско-богословските дискусии за някои форми на отношението между разум и откровение. Тук се въвеждат въпросите за истинността на библейските текстове, възможността за тяхното философско интерпретиране и границите на философското познание спрямо богословието. Показано е как Лайбниц защитава форма на „съвместимост“ между естествения и свръхестествения разум, докато Кант установява ясно разграничение между практическата вяра и теоретическото познание.

Изводите на дисертацията представят концептуално обобщение на развитието на философско-научната мисъл през 17. век и подчертават тезата за дълбоката свързаност между науката, метафизиката и религиозния светоглед. Даниела Дралева интерпретира модерната наука не като рязък отказ от схоластическата традиция, а като качествено нов тип рационалност, възникнал чрез синтез между математико-логическата реконструкция на природата и метафизическата идея за първопричина и

разумен порядък. Този прочит е последователен, носи в себе си и определена философска оценъчност: науката се представя като постепенно натрупване на знание чрез яснота, структурираност и системност, докато религията продължава да осигурява смисловия хоризонт на човешкото битие. Дисертантката аргументира последователно и убедително тезата си, че модерната наука е мислима единствено чрез преустройство на понятията за субстанция, причина, ред и закономерност, извършено от Декарт и Лайбниц. Тук оценката е добре мотивирана: показва се как математизацията и методологическото съмнение при Декарт, както и принципът на достатъчното основание и предустановената хармония при Лайбниц, играят структуроопределяща роля за последващите научни парадигми. Важен принос е подчертаването, че Декартовият механицизъм и Лайбницовият метафизически детерминизъм не са просто конкуриращи се системи, а форми на рационалност, които оформят два комплементарни аспекта на модерното мислене, които можем да определим като отношения между метод и система, съмнение и хармония.

Дралева оценява като фундаментална идеята, че науката и религията не са противопоставени, а структурно свързани в културната история: науката изследва познаваемото, религията – непознаваемото, а философията очертава границите и условията и на двете. Това е интерпретативна линия, която кореспондира с традицията на модерния рационализъм, но макар да е концептуално защитима, на моменти е формулирана прекалено общо и с акцент върху хармонията, без да се отчита достатъчно дълбочината на конфронтациите между наука и религия в Новото време. Въпреки това, аргументът за тяхната „симбиоза“ е последователно разгръщан и добре подкрепен с примери от Декарт, Лайбниц, Кант, Хегел и учени от 19-20 век.

Силната страна на изводите е философският акцент върху детерминизма като ядро на модерната научна картина. Демонстрирана е разликата между механическият детерминизъм на Декарт (ограничен до природната субстанция) и универсалния метафизически детерминизъм на Лайбниц (обхващащ цялата йерархия на монадите). Правилно е подчертано, че Кант трансформира този проблем чрез отношението между феноменално и ноуменално, което отваря пространство за свободата и моралния закон. Важен момент е оценката на научния инструментариум на Новото време, т.е. ролята на математиката, експеримента, логическата структура и понятийната системност. Адекватно е реконструиран възгледът на епохата, че науката представлява методически организирана форма на рационалност. Аргументът тук се заключава в следното: научното познание не просто описва фактите, а конструира моделите, чрез които светът става познаваем. Тази реконструкция демонстрира добра методология: дисертантката цитира аналитични понятия (като изследване, рационална операция, понятиен синтез) и ги вписва в общата логика на научната рационалност.

Изводите демонстрират последователна логическа структура, добра философска ерудиция и способност да се свързват научни, метафизични и богословски теми в единна концептуална рамка. Основната им сила е в способността за синтез и ясното

поставяне на Декарт и Лайбниц като стълбове на модерното научно и философско познание. На места езикът е повече описателен и оценъчен, отколкото аналитично аргументиращ, но като цяло изводите са концептуално консистентни и кореспондират с обема и целите на дисертацията.

III. Цели, задачи и методология на изследването. Теоретична обосновааност и аналитична адекватност

Още във въведението Дралева демонстрира осъзната методологическа рамка, която отговаря на спецификата на историко-философското изследване и на необходимостта да се постигне концептуална дълбочина при анализ на сложни метафизически системи. Генералната цел на дисертацията – да се изследва развитието на концепта за модерна наука през метафизическите идеи на Декарт и Лайбниц – е последователно постигана през цялото изложение. Самата цел съдържа в себе си три различни, но взаимосвързани аспекта: (1) исторически – да се разположи модерната наука в контекста на философските трансформации; (2) концептуални – да се реконструират същностните понятия, които определят научния метод; (3) метафизически – да се изясни връзката между субстанция, движение, причинност и духовност като основа на научния ред. Тези аспекти са едновременно разграничени и интегрирани. Научноизследователските задачи, които произтичат от основната цел, са представени ясно. Видно е, че задачите не са просто технически изброени, но отразяват структурната логическа последователност на дисертацията. Всяка от тях е обоснована от предходната и води към следващата, което свидетелства за концептуална последователност.

Методологията на дисертационното изследване е съобразена с характера на материала и обхваща: историко-философски метод – използван за реконструкция на контекста, за анализ на идеите в техния генезис и за разбиране на развитието на концептуалните модели от Декарт към Лайбниц и Кант; анализ и синтез – за детайлен анализ на метафизичните понятия като субстанция, сила, мислене, екстензия и пр., за обобщаване на изводите и за проследяване на вътрешната логика на метафизиката; херменевтичен подход – използван е при интерпретация на текстове от първоизточниците и при работа с класически философски произведения. Сравнителен метод е приложен при противопоставянето на картезианския и лайбницианския подход, като подчертава както дълбоките сходства, така и различията им. Методологическата рамка е последователна и философски издържана. Изводите са аргументирани, а съчетанието на методи е оправдано, предвид сложността на разглежданите системи. Изложението не се отклонява от темата, нито се ограничава до описателност; напротив, всички части са мотивирани от основната цел, което придава висока степен на вътрешна кохерентност.

Бих искал да направя няколко забележки към дисертационното изследване. Някои исторически описания са прекомерно детайлни и биха могли да бъдат

синтезирани. Сравнението между Декарт и Лайбниц в отделни параграфи може да бъде по-структурирано, с по-ясно маркирани концептуални точки. В някои случаи терминологията може да бъде по-стриктно дефинирана. Тези бележки, разбира се, следва да се приемат като възможности за бъдещо развитие.

IV. Научни приноси на дисертационния труд

В частта с научните приноси Дралева систематизира четири основни резултата: (1) сравнителна реконструкция на философските системи на Декарт и Лайбниц; (2) анализ на тяхната методологическа основа; (3) иновация в българската история на идеите – анализ на възгледите им за светлината и астрофизиката; (4) изследване на взаимовръзката разум–вяра в модерната метафизика. Тези приноси са формулирани ясно и действително отразяват основните тематични ядра на дисертацията. В действителност дисертантката е постъпила скромно към очертаване на приносите – те са повече от посочените, защото дисертационният труд не се ограничава до репродуциране на добре известни интерпретации на Декарт и Лайбниц, а предлага оригинална философска перспектива, която обогатява разбирането за модерната наука, нейната генеалогия и нейната метафизическа структура.

V. Заключение и цялостна научна оценка

Дисертационният труд „Развитие на концепта за модерна наука през метафизичните идеи на Декарт и Лайбниц“ представлява философско изследване с ясно изразен научен принос, богато концептуално съдържание и последователност на аргументацията. Не съм установил плагиатство, изследването е авторско и приносно. Дисертацията отговаря напълно на формалните и съдържателните изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Дисертантката показва отлична ориентация в сложни метафизически и епистемологически проблеми, както и способност да работи компетентно с класически философски текстове и съвременна интерпретативна литература. Демонстрирано е задълбочено познаване на рационализма, критическия идеализъм и различни аспекти от философията на науката. Използвани са адекватни методи, приложени последователно. Казаното ми дава основание за изцяло положителна оценка и напълно убедено ще гласувам да бъде присъдена образователната и научна степен *Доктор по философия* на Даниела Христова Дралева.

доц. д-р Мирослав Бачев, ИФС-БАН

03.12.2025 г.

REVIEW

of the Daniela Hristova Draleva's dissertation for the award of the educational and scientific degree “Doctor” (PhD) in Professional Field 2.3. Philosophy (History of Philosophy)

by Assoc. Prof. Miroslav Bachev, PhD, Institute of Philosophy and Sociology,
Bulgarian Academy of Sciences

On the basis of Order No. 2249/01.10.2025 of South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, and pursuant to Art. 4, para. 2 of the Act on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ADASRB), Art. 30, para. 3 of its Implementing Regulations, Art. 56 of the Internal Rules for the Development of the Academic Staff of South-West University “Neofit Rilski”, as well as the decision of the Faculty Council (Minutes No. 20/29.09.2025) concerning the defence of the dissertation “The Development of the Concept of Modern Science through the Metaphysical Ideas of Descartes and Leibniz” for the award of the degree “Doctor” in the doctoral programme “History of Philosophy”, Professional Field 2.3. Philosophy, of the PhD candidate Daniela Hristova Draleva, I was appointed as an alternate external member of the Scientific Jury and, due to the inability of a regular external member to participate, I was selected as a regular member of the Scientific Jury.

The candidate, Daniela Hristova Draleva, holds a Master's degree in Philosophy from SWU “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (1994–1998) and completed her doctoral studies in History of Philosophy during the period 2022–2025. She has seven publications and sixteen participations in conferences and seminars, which evidences good scholarly and publication activity. An excellently structured abstract of the dissertation in both English and Bulgarian is also provided.

The dissertation submitted for review consists of an introduction, two chapters, a conclusion, and a bibliography with a list of abbreviations. The total length of the dissertation is 290 pages, of which 270 pages constitute the main text, and 18 pages contain the used literature. The dissertation includes four diagrams, two images and one table. The bibliography contains 247 titles: 131 in Bulgarian, 74 in English, 6 in German, and 36 in Russian.

I. General Characteristics of the Study, Relevance of the Topic, and Scientific Significance

The dissertation “The Development of the Concept of Modern Science through the Metaphysical Ideas of Descartes and Leibniz” is devoted to an in-depth analysis of the intellectual processes that shape modernity as an epoch of scientific autonomization,

methodological clarity, and the possibility of conceptual unity. The topic lies at the intersection of the history of philosophy, epistemology, and the philosophy of science, and concerns fundamental questions about the genesis of contemporary scientific thinking. The choice of Descartes and Leibniz as central figures is entirely justified, insofar as their philosophical systems represent two of the most powerful and influential projects of rationalism, which exert decisive influence on the methodological structure of modern science.

The relevance of the study is multilayered. On the one hand, contemporary science – despite its technological expansiveness – turns increasingly toward its metaphysical foundations. In the context of artificial intelligence, bioengineering, and integrative scientific paradigms, the question “How is science possible?” occupies a central place in epistemological debates. Without clarifying the rationalist structures that organize scientificity, neither its historical development nor its contemporary state can be understood. On the other hand, Descartes and Leibniz are philosophers whose systems can and should be interpreted with regard to their contribution to science. The dissertation offers an original interpretation of the way in which metaphysical ideas construct the structure of scientific reason. This makes the work valuable not only for the history of philosophy but also for contemporary philosophical discussions concerning the nature and limits of scientific knowledge.

II. Structure and Composition of the Dissertation

The structure of the dissertation is a fundamental element of its scholarly value, as it functions not merely as an external arrangement of content but as a reflection of the inner logic of the study.

The first chapter offers a broad historical-philosophical introduction to the problem of the genesis of modern science, situating the 17th century as a key point of rupture between scholastic tradition and the new rational-empirical paradigm. The Early Modern period is presented as an intellectual and spiritual horizon in which thought frees itself from the dogmatic constraints of medieval theology and turns toward a systematic investigation of nature, the construction of universal methods, and the formulation of laws that describe phenomena with precision, measurability, and mathematical expressiveness. This transformation is shown not to be accidental, but the result of accumulated knowledge, increasing critical attitudes toward authority, and the emergence of new instruments of cognition.

Visible in this century is a new type of scientific rationality – one combining empirical observation, experimental verification, and deductive-mathematical construction of theories. Descartes’ programme of methodological renewal aimed at “creating an entirely new science” sets the foundation for this model of thought. The mechanistic conception of nature, according to which the universe functions as a law-governed mechanism, displaces earlier teleological

and Aristotelian-scholastic conceptions. Thus modern science becomes a project of universal rationalization of being, grounded in clarity, analytic method, and a striving for complete intelligibility.

Draleva emphasizes the constitutive role of philosophy in this transition. Although there emerges a tendency to separate science from religion and the speculative elements of metaphysics, philosophy remains an indispensable ontological and methodological foundation for scientific knowledge. Cartesian dualism, Leibniz's metaphysics of monads, Spinoza's system of substance, and Newton's model of space, time, and force are presented as different but mutually complementary forms of a new way of thinking which places human reason at the centre of inquiry. Science is not merely an accumulation of facts but part of a deeper project of transforming human thought: from static to dynamic models, from authority to method, from dogma to rational argument.

The chapter traces the gradual institutionalization of science – the emergence of academies, the development of universities, the intensive correspondence among scholars that accelerates the exchange of ideas, error-correction, and the validation of discoveries. Particular attention is paid to the rise of the scientific method: from the deductive structures of rationalism to the inductive and hypothetico-experimental procedures of empiricism. Mathematical formalization is shown to be decisive for the precision of knowledge, making geometry, analysis, and mechanics the key structures of scientific explanation. The mathematization of nature is not a technical process but a new way of conceiving the world – through order, movement, and lawfulness.

A significant emphasis is placed on the role of metaphysics in scientific thinking. Although often contrasted with empirical knowledge, metaphysics performs a critical function: it formulates the fundamental concepts – substance, cause, force, time, space, mind, matter – through which science can describe reality. Rightly noted is that in the period under investigation every scientific theory implicitly contains metaphysical presuppositions concerning the structure of being, the lawfulness of nature, and the accessibility of truth. Modern science thus enters into a dialogue with metaphysical interpretations of the world.

The relation between faith and reason is also analyzed in detail. Although 17th-century scientists free themselves from certain medieval doctrines, they do not abandon the idea of divine order. For many (Newton, Mersenne, Descartes), the study of nature is a path toward a deeper understanding of the Creator, and the idea of a divine plan functions as a metaphysical guarantee of cosmic order. Science and religion appear not in irreconcilable conflict but in a dynamic relation ranging from mutual inspiration to gradual divergence.

Draleva also examines the instrumental side of scientific knowledge: the first standards of measurement, the first operational definitions, the formation of the concept of the “scientific fact,” the requirement of reproducibility, and the use of models as a means of abstracting from subjective reality. Special attention is devoted to the idea of scientific models

as conditional constructs that do not fully identify reality but allow its experimental and theoretical mastery. This highlights the close connection between imagination, logical structure, and empiricism in scientific cognition.

The chapter concludes with the notion of the systematicity of science. Three classical domains—nature, human being, society – are identified as fundamental spheres of scientific inquiry and as the context through which the scientific worldview is formed. This worldview is presented not as a mere collection of facts but as a conceptual unity describing the universal properties and dynamic models of reality. Modern science is thus the result of a long process of conceptualization, deduction, induction, modelling, and philosophical reflection beginning in the 17th century and continuing to this day.

As a whole, Chapter One functions as a fundamental introduction to the problem of modern science, revealing the historical, metaphysical, methodological, and cultural premises for its emergence, and laying the foundation for the philosophical-scientific analyses in Chapter Two.

The second chapter is devoted to one of the most complex and persistent problems in the Early Modern philosophical tradition – the question of the existence of God, the validity of rational arguments for divine being, and the capacity of metaphysics to disclose the absolute ground of being. The chapter examines the ontological, cosmological, and physico-theological arguments for God’s existence, presenting them in their historical dynamic across Descartes, Leibniz, Wolff, Malebranche, and Kant. Central to the discussion is the tension between reason and faith, between the possibility of metaphysically constructed arguments and transcendental critique, and between different models of divine causality, freedom, and perfection.

The first major thematic section presents Descartes’ proofs for the existence of God. The text traces Descartes’ distinction between the “formal reality” and the “objective (representational) reality” of ideas, emphasizing that the idea of an infinitely perfect being cannot originate from a finite substance such as the human mind. Thus the innate idea of God serves as an ontological argument for the reality of the divine substance. Draleva presents the various formulations of Descartes’ argument, demonstrating that irrespective of differences in exposition, the guiding principle persists: necessary existence is a perfection; therefore, God, who possesses all perfections, must exist.

The second thematic axis focuses on Leibniz and Wolff, who develop their metaphysical systems through the principles of sufficient reason and pre-established harmony. Leibniz’s analysis of divine perfection leads to the idea of “the best of all possible worlds,” in which God, guided by moral necessity, chooses that order of creation which maximizes goodness, harmony, and rationality. The text explains how Wolff systematizes these ideas into a rigorous rational-deductive model in which knowledge can be demonstrated through clear principles and logical sequence.

Special attention is given to Kant's critical position regarding metaphysics. The chapter traces how Kant reveals the logical inconsistencies inherent in the three classical arguments for the existence of God. Kant's transcendental idealism exposes the limits of pure theoretical reason: God can be an object only of practical reason and moral postulate, not of speculative knowledge.

An important portion of the chapter is devoted to Malebranche who, in the context of occasionalism and theological orientation, offers an original conception of divine causality. His doctrine, according to which we perceive all things "in God," rests upon the idea that God is the immediate object of knowledge and that ideas are not modifications of the soul but divine archetypes. Malebranche contrasts sensory and imaginative representations with clear and distinct ideas, emphasizing the dependence of all created substances on the continuous action of divine will. Occasionalism affirms that neither bodies nor souls possess true causal force; God is the only efficient cause. The text also follows the disagreements between Malebranche and Leibniz, especially their debates on the nature of matter, substance, and the possibility of interaction among created beings.

Leibniz's philosophy is examined in the broader context of the problem of evil, free will, and the life of the monads. The arguments through which Leibniz reconciles divine goodness, freedom, and perfection with the presence of evil in the world are presented in detail. Evil is a necessary condition for the best possible world, both for its ethical purposiveness and for its place in the harmonious structure of a complex yet rationally ordered universe.

The chapter also discusses the philosophical-theological debates regarding the relationship between reason and revelation, the truth of biblical texts, and the limits of philosophical knowledge in relation to theology. It is shown how Leibniz defends a form of "compatibility" between natural and supernatural reason, whereas Kant draws a clear line between practical faith and theoretical cognition.

The conclusions of the dissertation offer a conceptual synthesis of the development of philosophical-scientific thought in the 17th century and emphasize the deep interconnectedness between science, metaphysics, and religious worldview. Draleva interprets modern science not as a sharp break with scholastic tradition but as a qualitatively new type of rationality that emerges through a synthesis of the mathematical-logical reconstruction of nature and the metaphysical idea of a first cause and rational order.

The conclusions possess a certain philosophical evaluative tone: science is presented as the gradual accumulation of knowledge through clarity, structure, and systematicity, while religion continues to provide the existential horizon of human being. The author argues persuasively that modern science is conceivable only through a reworking of the concepts of substance, cause, order, and lawfulness initiated by Descartes and Leibniz. The assessment is well-grounded: showing how Cartesian mathematization and methodological doubt, together

with Leibniz's principle of sufficient reason and pre-established harmony, play structural roles in subsequent scientific paradigms.

A significant contribution is the emphasis that Cartesian mechanism and Leibnizian metaphysical determinism are not merely competing systems but complementary forms of rationality that shape two aspects of modern thought—method and system, doubt and harmony.

Draleva regards as fundamental the idea that science and religion are not opposed but structurally linked in cultural history: science investigates the knowable, religion the unknowable, while philosophy delineates the conditions and limits of both. Although this interpretive line aligns with the tradition of modern rationalism, it is at times formulated somewhat generally and with an emphasis on harmony, without fully accounting for the deep conflicts between science and religion in the Early Modern period. Nevertheless, the argument for their “symbiosis” is consistently developed and supported with examples from Descartes, Leibniz, Kant, Hegel, and 19th–20th-century scientists.

A strong aspect of the conclusions is the emphasis on determinism as the core of the scientific worldview of modernity. Demonstrated is the difference between Descartes' mechanical determinism (limited to extended substance) and Leibniz's universal metaphysical determinism (encompassing the entire hierarchy of monads). Rightly noted is that Kant transforms this problem through the distinction between the phenomenal and the noumenal, thereby opening a space for freedom and moral law.

An important point is the evaluation of the scientific instruments of the era—mathematics, experiment, logical structure, and conceptual systematicity. The Early Modern conception of science as a methodically organized form of rationality is reconstructed adequately. The argument is summarized thus: scientific knowledge does not merely describe facts; it constructs the models through which the world becomes knowable. This reconstruction shows sound methodology: the author employs analytical concepts (such as inquiry, rational operation, conceptual synthesis) and situates them within the overarching logic of scientific rationality.

The conclusions display consistent logical structure, solid philosophical erudition, and the capacity to integrate scientific, metaphysical, and theological themes into a coherent conceptual framework. Their principal strength lies in the ability to synthesize and in the clear positioning of Descartes and Leibniz as pillars of modern scientific and philosophical cognition. The language is at times more descriptive and evaluative than analytically argumentative, but overall the conclusions are conceptually consistent and correspond to the aims and scope of the dissertation.

III. Aims, Tasks, and Methodology of the Study. Theoretical Grounding and Analytical Adequacy

Already in the introduction Draleva demonstrates a conscious methodological framework appropriate to the specificity of historical-philosophical research and the need for conceptual depth in analyzing complex metaphysical systems. The general aim of the dissertation – to examine the development of the concept of modern science through the metaphysical ideas of Descartes and Leibniz – is consistently achieved throughout the work.

The aim comprises three distinct yet interconnected aspects: (1) historical — situating modern science within philosophical transformations; (2) conceptual — reconstructing the essential notions determining the scientific method; (3) metaphysical — clarifying the relation between substance, motion, causality, and spirituality as the foundation of scientific order. The research tasks arising from the aim are clearly presented and exhibit internal logical coherence.

The methodology is appropriate to the material and includes: historical-philosophical method – reconstructing the context and genealogy of ideas from Descartes to Leibniz and Kant; analysis and synthesis – examining metaphysical concepts (substance, force, thought, extension) and integrating them into broader conclusions; hermeneutic approach – Interpretation of primary sources and classical texts; comparative method – contrasting Cartesian and Leibnizian approaches, emphasizing both similarities and differences. The methodological framework is consistent and philosophically sound; the conclusions are well-argued. The exposition does not deviate from the topic nor limit itself to description; each part is motivated by the main aim.

Some remarks may be offered. Certain historical descriptions are overly detailed and could be condensed. The comparative analysis of Descartes and Leibniz could be more structurally delineated in places, with more clearly marked conceptual focal points. In some cases, terminology could be more strictly defined. These comments should be regarded as suggestions for future development.

IV. Scientific Contributions of the Dissertation

In the section on scholarly contributions, Draleva systematizes four principal results: (1) comparative reconstruction of the philosophical systems of Descartes and Leibniz; (2) analysis of their methodological foundations; (3) innovation within the Bulgarian history of ideas — analysis of their views on light and astrophysics; (4) examination of the relation between reason and faith in modern metaphysics.

These contributions are clearly formulated and genuinely reflect the essential thematic nuclei of the dissertation. In fact, the author is modest: the dissertation's contributions exceed those explicitly listed, because it does not merely reproduce well-known interpretations of Descartes and Leibniz but offers an original philosophical perspective that enriches our understanding of modern science, its genealogy, and its metaphysical structure.

V. Conclusion and Overall Scientific Evaluation

The dissertation “The Development of the Concept of Modern Science through the Metaphysical Ideas of Descartes and Leibniz” is a philosophical study with evident scholarly contribution, rich conceptual content, and consistent argumentation. No plagiarism has been detected; the research is original and contributory. The dissertation fully meets the formal and substantive requirements for the award of the educational and scientific degree “Doctor.”

The candidate demonstrates excellent command of complex metaphysical and epistemological issues, as well as the ability to work competently with classical philosophical texts and contemporary interpretive literature. She shows deep knowledge of rationalism, critical idealism, and various aspects of the philosophy of science. The applied methods are appropriate and consistently implemented. This gives me full grounds for a positive evaluation, and I will vote with complete conviction that Daniela Hristova Draleva be awarded the educational and scientific degree Doctor of Philosophy (PhD).

Assoc. Prof. Miroslav Bachev, PhD
Institute of Philosophy and Sociology, BAS

03 December 2025